

Nem felejtették el, honnan indultak. Csángó fiatalok itthon és Magyarországon

Lejegyezte: Fekete Réka

Édesanyánk belénk nevelte, hogy mi különbek vagyunk. – Itthonról eltávolodva találkoztam a népdalokkal, és rájöttem, elképesztő nagy gazdagságban élünk mi itt. – Csíkszeredában mondták, hogy csángó vagyok, ott tudtam meg, hogy sem román, sem magyar nem vagyok. – A templomban úgy tanultam meg a Miatyánkot románul, hogy nem értettem. – Menekülni akartam, továbblépni, fejlődni...

Ezeket a gondolatokat moldvai csángó származású fiataloktól jegyeztük le, akik felsőfokú iskolákat végeztek, kipróbáltak több szakmát, egynél-kettőnél megállapodtak, és életükkel, hivatástudatukkal példát mutatnak otthon maradt falustársaiknak. Nem felejtették el, hogy honnan jönnek, mit hoztak otthonról, és nem fordítanak háttal annak a közösségnek, amelytől a legtöbbet kaptak. A tíz csángó fiatallal egy bákói konferencia alkalmával volt alkalmunk megismernedni, melyet a budapesti Teleki László Alapítvány 2008 októberében szervezett *Veszélyeztetett örökség, veszélyeztetett kultúrák: a moldvai csángók* címmel.

Egyedhalomban érettségizett románul, utána elment katonának, ezt követően a téeszben technikusként dolgozott, farmvezetőként. *Románokat kellett vezetnem, asszonyokat, akik kilencre kijöttek, és már éhesek voltak, egy órakor már kacsintottak vissza. Aztán vittem anyukám csoportját, huszonöten voltak, ők mindent megcsináltak* – meséli Bogdán Tibor. Magyarfaluban született, ott nevelkedett, és amikor megismertük édesanyját, Bogdán Klárát, már nem csodálkoztunk azon, hogy több szakma kipróbálása után fia jelenleg a csángó ügyek elkötelezettjeként keresi kenyerét Budapesten a Máltai Szeretetszolgálat mellett működő Csángó Koordinációs Irodában, és a *Csángó Tükör* főszerkesztőjeként ad hírt a

világnak szülőföldje történéseiről. Visszakanyarodva édesanyjához, ő szinte „tyúkanyója” annak a magyarfalusi fiatal közösségnek, mely időnként kimozdul a faluból, és viseletével, gyönyörű énekeivel hívja fel magára a figyelmet. A történelmi jelentőségűnek címzett októberi lábnyki háromnyelvű misére, amelyen Cserháti Ferenc esztergomi és Petru Gherghel jászvásári püspök románul, magyarul és latinul misézett, Bogdán Klára vezetésével érkezett a népes magyarfalusi csoport, és akik velük találkoztak, megértették, hogy mit jelent az, ha valaki Moldvában a rózsafüzér titkait és az ábécét magyarul tanulta. Ezt a pusztinai Bartha Margittól hallottuk először, de többen megfogalmazták, hogy ez a két dolog számukra összetartozik.

A Bartha testvérek, Margit és András, úgy tartják, hogy magyar indíttatásukhoz hozzájárult az Eröss családdal való rokonság, akik mindig ápolták nemzeti önazonosságukat, de a család közösségi magatartásában a dédnagyapa is szerepet játszott, aki kántor volt a faluban. *Hallottam, hogy Csíkszeredában a József Attila Gimnáziumban van egy Erzsike néni, aki nagyon vigyáz a gyermekekre, ezért mentem oda, de ott nehezen fogadtak be a diákok. Így lett aztán az, hogy felnőtte váltam tizenkét évesen* – mesél Margit az indulásról. A csíkszeredai iskolából a székelyudvarhelyi tanítóképzőbe felvételizett, ahová követte testvérét, András, aki így emlékszik vissza azokra az évekre: a székely fiúk sokat segítettek, nem éreztették vele, hogy csángó. Annál inkább megbélyegezték Magyarországon, ahová dolgozni ment a vakációkban, és ott azt mondták neki, hogy román. Bartha András érettségi után egy évet Székelytamásfalván tanított, azután informatikát és közgazdaságtant tanult Magyarországon, visszatérve egy ideig a Moldvai Csángómagyarok Szövetségét irányította, jelenleg is a szervezetnél dolgozik mint informatikus. Szívesen emlékezik vissza azokra az időkre, amikor Seres András sepsiszentgyörgyi néprajzkutató járt náluk, nagymamájától énekeket gyűjtött. Bartha Margit gyermekkorától a bírói pályáról álmodik, jelenleg utolsó éves joghallgató Jászvásárban. A csíkszeredai József Attila Gimnázium igazgatónője, Bartha Erzsébet és Györgydeák Lajos csíkmenasági plébános úgy él a fiatalok emlékezetében, hogy nélkülük nem bírták volna ki Csíkszeredában, a családtól távol, és egy olyan környezetben, ahol csúfolták, lenézték őket. Ugyanakkor sokat tanultak tőlük, némelyiküknek a pályaválasztásban is tanácsadója volt „a szeretett pap bácsi”.

Pogár Róbert: *Menekülni akartam, továbblépni, fejlődni, így kerültem Csíkszeredába hetedik osztályban. Apám azt mondta: fiam, elmentél, haza ne gyere. Innen elrontottad magad az iskolából, vissza sem vennének.* A magyarfalusi Pogár Róbert Györgydeák Lajos atyát tartotta példaképének, a papi pályára pedig Gergely István plébános irányította. Veszprémben végezte el a teológiát, káplán volt egy évig Siófokon, majd három évig Olaszországban egyházbjogot tanult, két éve Murakeresztúron plébános. Pogár az utóbbi időben többször hangot adott annak a véleményének, hogy a magyar mise ügyében stratégiát kellene változtatni, aminek alapja a párbeszéd lenne. Lapunk témával kapcsolatos kérdésére elmondta, *egy vegyes bizottságot kellene létrehozni, és elsősorban saját magunk között kellene a világos célokat megfogalmazni, és azt, hogy a célhoz vezető úton mit kell megtenni, utána össze kell ülni a másik oldallal, és közös nevezőre jutni.* Szerinte kidolgozásra vár még, hogy a teljes liturgiát kellene-e magyarul mondani, vagy először csak az énekek, imádságok hangozzanak magyar nyelven, ellenben a gyermekeknek addig is meg kell tanítani anyanyelvükön az imádságokat és az énekeket. *A jászvásári püspök is sokszor a szemünkre vetette, ha elkezdenék a magyar misét, nem értenék az emberek. Ez így nem igaz, mert sok mindent megértenek, de sok mindent nem. A válaszokat nyilván meg kell tanulni azon a nyelven, ahogy elhangzik a szöveg a liturgiában – véli az atya, aki egyházbjogból készül doktorálni, tehát ismeri a vonatkozó szabályozást. Az előírásokkal, dokumentumokkal nincs probléma. Ha egy közösség azt kéri, hogy anyanyelvén hallgathassa a szentmisét, azt minden további nélkül meg kell engedni. Ez benne van a dokumentumokban. De mindaddig, amíg mind a két fél ezt nem látja át, nem ismeri meg a másikat, hogy mit gondol erről, hiába zörgetünk egyik vagy másik oldalon. Emiatt úgy tartom, a közös találkozási pontot kell keresni. Beszéltem a helyi fiatal plébánosokkal, és lesz nyitottság, amennyiben megértik, hogy nem támadás. Tartanak attól, hogy kívülről jövő nyomást gyakorolunk, és nem belső igény.*

Petrás Máriát énekesként, képzőművészként sokfelé ismerik, legutóbbi nagy sikerű, *Mária erejével* című kerámiakiállítását a háromszéki közösség is láthatta a zabolai Csángó Múzeumban. Diószénben született, ott nevelkedett, erre így emlékezik: *Szerettem nézni, hogy néném mindig olyan szép ruhákban jártak, az a mi viseletünk. Szóttünk, fontunk, jól voltunk. Édesanyánk belénk nevelte, hogy mi különbek vagyunk, mások,*

nem olyanok, mint az oláhok. A szakiskolát Hétfaluban végezte, elektrotechnikát tanult, 1990-ben saját műhelyt nyitott és virágdíszeket készített. *Akkoriban olyan nagy változás történt bennem, csodálatos erők mozgattak, sokszor összegyűltünk Sepsiszentgyörgyön, találkoztam a népdalokkal, és rájöttem, hogy elképesztő nagy gazdagságban éltünk itthon.* Budapesten iparművészeti főiskolát végzett, ott is mesterizett.

Nem Petrás Mária az egyetlen csángó fiatal, aki a népi kultúrából meríti az életéhez szükséges eligazítást. A magyarfalusi Iancu Laura ezt eképpen fogalmazta meg: *A néprajzban, a népi kultúrában látom azt a hidat, ami összeköt azzal a világgal, ahová tartozom.* Nem csoda, hisz már otthonról így indult. Édesapja furulyás volt, nagypapja előénekes a faluban, Domokos Pál Péter is gyűjtött tőle. A gyermekkoruk ellenben voltak keserű pillanataik is. *Az iskolában hallottam először, hogy nem vagyok magyar, Csíkszeredában mondták, hogy csángó vagyok, tehát sem magyar, sem román.* Iancu Laura a csíkszeredai művészeti líceum zenetagozatán érettségizett, Budapesten tanítóképző főiskolát és párhuzamosan teológiát végzett, majd beiratkozott politológiára, jelenleg doktori dolgozatát írja.

Ha van egy cél és hozzá kurázi, akkor el lehet érni bármit. Ezt a mondatot Laczkó Flóriántól jegyeztük le, aki Lábnyikból indult, jelenleg a horvát határ melletti Zákányban plébános. Otthon gyermekkorától magyarul beszéltek, ami szerinte Csángóföldön olyan, *mintha ez a nyelv valahol megállt volna a fejlődésben.* Számára ez csak beszélt nyelv volt, Veszprémben tanult meg magyarul írni és olvasni. A Csángóföldön használt nyelvről röviden csak annyit mondott, *a régi időkben a gyermekeket magyarul intették csendre a templomban, most románul.*

Az előbbi idézetben megfogalmazottakat bizonyítja a külsőrekecsini Ignác Mónika élete is, aki kicsi korától festő akart lenni. Így is lett. A csíkszeredai iskola után a budapesti Nemzetközi Előkészítő Intézetben tanult, ez kötelező azok számára, akiknek nyelvi nehézségeik vannak, vizuális és kommunikáció szakon végezte a főiskolát Nyíregyházán, utána a pécsi képzőművészeti egyetemen tanult, már csak a szakdolgozatot kell megírnia. Magyarságtudatáról úgy tartja, hogy azt nagypapjának köszönheti, akitől sok mindent tanult.

Az előbbihez hasonló családi példa határozta meg a lujzikalagori Solomon Adrián gyermekkorát is. Sokatmondó, hogy dédnagypapja látta vendégül több alkalommal is Lükő Gábor néprajzkutatót, amikor

Lujzikalagorban gyűjtött adatokat a csángó népről. Adrián ipari középiskolát végzett Bákóban, három évig esztergályosként dolgozott, a budapesti előkészítő intézet után ott diplomázott a Külkereskedelmi Főiskolán, jelenleg a Moldvai Csángómagyarok Szövetségének elnöke.

A somoskai Benke Grátzy jelenleg Gyöngyösön zenész. Művelődés-szervező főiskolát végzett, de amíg idáig eljutott, nem volt könnyű az út. Az irodalmi magyar nyelvvel volt a legtöbb gondja. A szakiskolát románul végezte, majd tanult a ferencvárosi Felnőtt Gimnáziumban, közben dolgozott, *de a magyar nyelv csak nem ment. Mi otthon magyarul beszélünk, de az más volt. Istók nagyapámhoz mindig jöttek a magyarok, Beke György is járt nála. Disznóvágáskor magyarul imádkoztunk, olyankor apóka előimádkozott, mi követtük. A mi életünkben mindig ott voltak az apókák, tőlük sokat tanultunk. A templomban úgy tanultam meg a miatyánkot románul, hogy nem értettem. Úgy gyóntunk, hogy előre leírtuk, persze románul, mert nem tudtuk volna folyékonyan elmondani, és a papnál felolvastuk. Az iskolában románul tanultunk, valahogy elvégeztük. Egyszer járt nálunk egy magyar pap, és tőle kaptunk egy magyar ábécéskönyvet, azt úgy megtiszteltük, hogy mindig a szobában tartottuk, soha nem vittük a konyhába.*